

- Britain and the European Union” Paper prepared for the Grenoble Joint Sessions of European Consortium of Political Research, Manuscript.
- Davis, Richard (1999) *The Web of Politics*. Oxford University Press, New York, Oxford.
- De Rosa, Rosanna (2000) *Fare politica in internet. Come le nuove tecnologie influenzano la politica*. Apogeo, Milánó.
- Designing E-Government. On the Crossroads of Technological Innovation and Institutional Change* (2001) edited by J. E. J. Prins, Kluwer Law International, Hága.
- Dijk, Jan van (1999) *The Network Society. Social Aspects of New Media* Sage. London.
- Douglas Holmes (2001) *eGov. eBusiness Strategies for Government*. Nicholas Brealey Publishing, London.
- Electronic Government: Design, Applications & Management* (2002) edited by Åke Grönlund, Idea Group Publishing, London.
- Governance.com: Democracy in the Information Age* (2002) edited by Elaine Ciulla Karmack and Joseph S. Nye. Brookings Institution Press, Washington.
- Grönlund, Åke (2002) „Introduction” in *Electronic Government...* (2002).
- Hill, Kevin A. – Hughes, John E. (1998) *Cyberpolitics. Citizen Activism in the Age of the internet*. Rowman & Littlefield, Lanham-Oxford.
- Nugent, John D. (2001) „If E-Democracy Is the Answer, What’s the Question?” *National Civic Review*, Fall, Vol. 90 Issue 3.
- Lang, Sabine (2000) „NGOs, Local Governance, and Political Communication Processes in Germany” *Political Communication*, Oct-Dec 2000, Vol. 17 Issue 4.
- Lévy, Pierre (2002) *Cyberdémocratie. Essai de philosophie politique*. Éditions Odile Jacob, Párizs.
- Lindblom, Charles (1986) „Az átevíckelés tudománya” in: Seres Zsuzsanna (szerk.): *Szervezetpszichológiai szöveggyűjtemény* (ELTE BTK, Budapest).
- Raab, Charles D.–Christine Bellamy (2001) „Electronic Democracy and the ‘Mixed Polity’: Symbiosis or Conflict?” Paper prepared for the Grenoble Joint Sessions of European Consortium of Political Research, Manuscript.
- Rash, Wayne (1997) *Politics on the Nets. Wiring the Political Process*. Freeman, New York.
- Riley, Thomas B. (2000) *Electronic Governance and Electronic Democracy. Living and Working in the Wired World*. The Commonwealth Secretariat, London.
- Schwartz, Ed (1996) *NetActivism. How Citizens Use the internet*. O’Reilly.
- Selnow, Gary (1998) *Electronic Whistle-Stops. The Impact of the internet on American Politics*. Praeger, Westport.
- Sunstein, Cass (2001) *republic.com*. Princeton University Press, Princeton.
- Wilhelm, Anthony (2000) *Democracy in the Digital Age. Challenges to political life in cyberspace*. Routledge, New York.
- Zelwietro, Joseph (1998) „The Politicization of Environmental Organizations through the internet” *Information Society*, Jan-Mar, Vol. 14, Issue 1.

KÖZPOLITIKA

SZABÓ JÁNOS

A haderőreform oppozíciós potenciálja

A védelemi szektor döntéshozói számára ez idő szerint feladatokat fogalmazó prognózis három nagy funkcionális terület, mindenekelőtt a *védelmi felülvizsgálat lezárulásával a haderőreform meginduló folyamata*, az ezen belül relatíve önálló *önkéntes haderőre való áttérés folyamata*, kondíciói és összefüggései, illetve az ország *nemzetközi biztonsági szerepvállalása* és szerepteljesítményei környékéről szerveződhet.

E területeken regisztrálhatóak legkoncentráltabban a legkülönbözőbb szemléletű megközelítések, a legjellemzőbb véleményeltérések, a leginkább tipikus interpretációk, azok konfliktusai és megjelenésük a nyilvánosságban. Ezek mentén prognosztizálható legkézenfekvőbb módon a kezelés szükségessége és sürgőssége a kormányzati lépésekben, s rendszerezhetőek azok a problémák is, amelyek kormányzati beavatkozást igényelnek. Írásunk alapvetően a napisajtóban megjelent állásfoglalások és kommentárok elemzésén nyugszik.

A VÉDELMI FELÜLVIZSGÁLAT, A HADERŐREFORM KONFLIKTUSPOTENCIÁLJA

A katonai szakmai alapú oppozíció elemei

a) A védelmi felülvizsgálat dokumentumaival kapcsolatos hivatalos reagálások, illetve a haderő-átépítés valós folyamatai egyaránt új szakaszába lendítették a téma nyilvánosságát. Az ez ideig a nyilvánosság elől elfedve, rejtetten, csöndben folyó előkészületi munkálatok csak a kritikai attitűd minimumát engedték mozgásba lendülni. Most viszont a feladatok meghirdetésével és a megvalósítás lépéseinek megindulásával a döntéshozók

és a végrehajtók teljes terjedelmükben kiteszik magukat a nyilvánosság, a lakosság, az ország és a különböző személetű politikai erőcsoportok kritikájának.

b) A nyilvánosságban megjelenő kritikai attitűd első bizonytalankodásai mindjárt az értelmezési alapokra vonatkoznak. A megjelenő dokumentum („Úton a XXI. század hadserege felé”) mindenekelőtt új alapokra helyezi a védelemről szóló eddigi ismereteinket, azaz azt az igényt, hogy lebontja az eddigi ismereti alapokat is. A közvélemény és a biztonságpolitikai szakemberek számára azonban kevésbé jelöl meg az értelmezéshez szükséges új ismereti alapokat.

c) További szemléleti támadhatósággal bír az új haderőreform önidentifikációja: interpretációja szerint más jellegű, minőségileg eltérő a korábbiakhoz képest, mégpedig amiatt, mert a *civil szakértelem*, a *politikai bátorság* és a *nemzeti konszenzus* integrálódik benne. A nyilvánosságban meglévő különböző kritikai attitűdök azonban e három kiemelt kvalitást külön-külön, együtt pedig különösen kritika alá helyezik. A civil szakértelmet a katonai szakértelemhez való viszonyában – főleg konzervatív oldalról és főleg katonai kérdésekben – még mindig megkérdőjelezzik. A politikai bátorságot – éppen mert a bevett formulákkal szemben az ami – számos dimenzióban úgyszintén, a nemzeti konszenzust pedig empirikusan maguk a véleményeltérések, illetve a politikai ellenzéki oppozíciók fellépései kontrakarírozzák.

d) A nemzetközi biztonságpolitikai környezet értékelésével kapcsolatos tárcaálláspontot általában osztják a különböző szakértők, viszont a származtatott következtetések körül már komoly vita van. Az, hogy a NATO átalakulása határozott irányú és tartalmú, az nem nagyon képezi kritika tárgyát, viszont hogy az abban keletkező feladatok, kihívások és fenyegetések a többi országgal azonos módon vonatkoznának ránk, illetve, hogy a hazai döntéshozók orientációi közül mi helyes és mi nem, ebben már vannak eltérések.

e) Koszovó általános európai tanulságával kapcsolatban nekünk saját hazai tapasztalatunk is van, tudniillik a telepíthetőség, a mobilitás, a hatékony fegyverzetek és felszerelések hiánya, a harcképességek, a vezetés, irányítás, túlélőképesség, mint képességcsomagok nemcsak az USA és a NATO régi tagjainak az összehasonlításában volt problematikus, hanem a NATO és Magyarország relációjában még inkább. Ennek a konkrét értékelése és értelmezése azonban szintén eltér a különböző véleménycsoportok részéről. Általában igaz, hogy míg a kormányoldal mindenekelőtt az ezen túllépő képességépítéshez találja meg ebben a motivációs struktúrát, addig az ellenzék ebből mindenekelőtt a kormányzat kritikájára irányuló lépéseket tesz.

f) A NATO új doktrínája a határokon túli, sőt Európa határain túli bevetésség igényével a „kevesebb, de biztosan kalku-

lálható és reálisan felépíthető képességekre” összpontosul. Az ellenzék ennek kapcsán hajlamos azt érzékeltetni, mintha a kormányhoz ebből az üzenetből kizárólag csak a „kevesebb” mozanata jutott volna el.

g) Ezzel összefügg az a vád, hogy a magyar kormány túlzottan koncentrál, és túlzottan épít a NATO adaptációs folyamatára, illetve a NATO-val párhuzamosan az Európai Unióban kibontakozó közös védelem- és biztonságpolitikára, és kevésbé a hazai országvédelem, nemzetvédelem kondícióira. Tehát kvázi túlzottan a koalíciós kapacitásokra építi rá az ország védelmét, miközben a saját erőket túlzottan a nemzetétől távolabb álló, a határokon kívül érvényesülő védelmi lépések logikájának rendeli alá. Ebből még „csupán” a kozmopolitizmus és nemzetietlenség következik, ám a fejtegetések itt nem érnek véget.

h) Mivel perdöntő jelentőségű, hogy az „új” típusú és a „rég” típusú *fenyegetések* helycseréjét hogyan ítéli meg a döntéshozó, ezért rendkívüli súllyal esik a latba a két szélsőség interpretációja. Egyfelől az új típusú fenyegetéseket abszolutizáló döntéshozó túlságosan a nemzetközi szerepvállalásra és kizárólag a határon kívüli képességeket tartalmazó haderőelemekre koncentrál, magára vonva a vádat, hogy közben védtelenül hagyják a nemzeti szuverenitás által megjelölt célokat. A másik oldal viszont azt a vádat zúdítja magára, hogy miközben nem választja szét kellő határozottsággal a hagyományos célokat az új típusú fenyegetések sokrától, ezért még mindig túlságosan tág az a manőverezési terület, amely „az elmaradt harmadik világháború” fegyverzeti arzenálját túlélteheti a szükséges mértéknél jobban. Tehát további mentsvárakat nyújt az elavult struktúraelemek számára a nemzeti elkötelezettség, az országvédelem kalkulativitását előtérbe helyező értékelés.

i) A védelmi felülvizsgálat eredményeinek közzétételében általában egyetértés van szakértői körökben. Ugyanakkor van néhány olyan mozzanata, amelynek a következményeivel számolni kell. A felülvizsgálat módszertana tekintetében például az Egyesült Királyságból származó tízlépéses modell két oldalról is kaphat támadásokat. A nemzeti konzervatív oldal reflexesen kritikátlan alárendelődést fogalmazhat meg a külföldről vett módszertannal szemben, ami esetleg gyöngítheti a származási hely legitímációs hátterét. A másik várható kritika, hogy a következtetései alapvetően a szeptember 11-e után minden más NATO-országban lezajlott doktrína-, illetve stratégiámódosítás többleteit tartalmazzák csupán az előző elemzésekhez képest, azoknál nem többet. Ebben a tekintetben feltehetően további presztízserősítő elemzés szükséges.

j) Az értékelésből származó célok, elvárások és fejlesztendő területek már sokkal szélesebb értelmezési és következtetési tartományt nyitnak. Ezek ugyanis sokkal egyértelműbben kapcsolják be a döntéshozó saját akaratnyilvánító és értéktartóssá-

gait, mintsem az pusztán a konkrét helyzet értelmezéséből következne. Feltehetően itt komoly eltérések várhatóak a különböző értékkelítések képviselői között. Például abból az elvárásból, hogy lehetőség legyen az egyes haderőelemek különböző feladatokban történő multifunkcionális és költségcsökkentő felhasználására, kézenfekvően következik a legnagyobb rugalmasság igénye. Mivel azonban ez a sokoldalú képzés az alapokat szélesítő multifunkcionalitását is előidézi, nehezen lesz magyarázható, hogy a képzés és kiképzés intézményeiben ugyanolyan vagy még nagyobb arányú redukciót tartalmazzanak a döntések (költségben, létszámban, szervezetekben), mint a haderő más elemeiben. Tehát miközben a következtetés oldalán pozitívnak és előremutatóknak látjuk és megnöveljük a képzés feladatrendszerét, a döntés oldalán ez a terület ugyanúgy áldozatul esik a csökkentő intézkedéseknek, mint bármelyik más terület.

Tehát amikor a sajtóban „a víztisztító képességekre specializálódó haderő” feletti gúnyolódást halljuk, akkor teljesen nyilvánvaló, hogy ezt a specializációt az ellenzék nem tekinti a nemzet érdemi érdekeit valóban alátámasztó védelmi-katonai kvalitásnak. További példa: a célok, elvárások, fejlesztendő területek általános összefüggései mondják ki, hogy meg kell tisztítani a hadsereget minden olyan haderőstruktúra feletti elemtől, amelyre nincs szükség. Feltehetően e megtisztításnak áldozatul eső és a megtisztítási lépéseket elkerülő elemek mineműsége kapcsán a jövőben komoly vita bontakozik ki, amelyben változatos közelítésekkel bizonyítani fogják, hogy olyan haderőstruktúra-elemek estek áldozatul a döntésnek, amelyeknek lett volna jövőjük az új helyzetben, és olyanok maradtak fenn, amelyek a személyi szimpátia, rossz megítélés vagy jó kapcsolatok miatt tovább tudtak élni, akkor is, hogy ha a szükségességük nem bizonyítható. Újabb példa: az a döntés a fejlesztési elgondolások általános elveiben, hogy az orosz eredetű fegyverzet amellett, hogy haditechnikailag elavult és interoperabilitási problémákat vet fel, prezstízsokokból, mennyiségi szemléletből, illetve komoly anyagi és humán ráfordítással tartható csak üzemben. Jelentős támadási felületet nyújt, hogy e téma történetileg becsatornázható a korábbi szocialista kormány védelmi karrierjébe és számosan lesznek, akik emiatt intézney támadásokat a kormányzattal szemben, mondván a mostani szocialista kormányzat, egy korábbi szocialista kormányzat lépéseit opponálja, esetleg agresszívebben: az egyik kormányzat voluntarizmusa előhívja a másikat is.

Sajátos mozzanat, hogy a tervezés bizonyos tekintetben a piaci társadalmi logika, „a döntés ott szülessen, ahol a legtöbb az információ” tétele szerint új módon történik: nem a hadseregben megszokott módon, hanem a védelmi felülvizsgálat katonai koncepciója alapján ugyan, de a csapatoknál kezdve, tehát alul-

ról felfelé építkezéssel. Azaz az átalakítással, a díszlokációval, a megszüntetéssel összefüggő feladatokat az alakulatok a maguk sajátosságai szerint tervezik. Ugyanakkor a helyszínen elkezdődő tervezést még az állománytábla kidolgozását is, felülről ellenőrizik. Tehát az alulról felfelé haladó tervek kidolgozása lenn, szupervíziója pedig fönt történik. Ami azt jelenti, hogy a vezérkarban adott felelősök értéklik és koordinálják az alulról tervezett folyamatokat.

Ennek kapcsán máris megfogalmazódott két kritikai elem. Az egyik szerint a hadvezetés feltehetően csak azért bontja meg a hagyományos felülről lefele irányuló célképzési és feladatszabó rendszert, hogy később átháríthassa a felelősséget, mondván: alulról nem terveztek jól. A másik a problémát oly módon exponálja, hogy bár az alapkoncepciót fenn találták ki, a struktúra alsó pontjaitól elvárják, hogy azok felvállalva a „nem szeretem lépéseket” is végrehajtsák, ugyanakkor mégis a döntéshozó mondhatja ki a szupervizorain, a központi ellenőreinek keresztül a folyamat értékelését. Ezzel a politikai siker fogódzói „egy térben maradnak” és a döntéshozói felelősségnek éppen a matematikus részét mintegy strukturálisan áthárítják a csapatokra.

1) A napvilágot látott *katonai szakmai állásfoglalás* már vádakkal hadakozik, állítva, hogy a hadsereg átalakítási koncepció abszolúte katonabarát, visszautasítva a gyanút, miszerint lefeküdt volna a politikának. A katonabarátság alapvetően azt tartja szem előtt, hogy azokban a haderőelemekben, amelyek számára jövőképeséget ítélt meg a döntéshozó, azokban valódi képességet, teljes feltöltésű állományt és távlataiban modern felszerelést irányoz elő a haderő megmaradó elemeire.

Ez az állítás nehezen egyeztethető azzal a ténnyel, hogy a vitában, amely a civil fölényben lévő tárcaközi bizottságban az új haderő expedíciós jellege vagy területvédelmi jellege kérdéseit firtatta, egyértelműen kompromisszumos álláspont keletkezett. A területvédelmi funkciók mellett kiálló „röghöz kötöttek” és a haderő expedíciós jellege mellett kiálló „rebellisek” még a haderő alkalmazási területének földrajzi kiterjedése tekintetében sem jutottak egységre. A vitát a védelmi tárcán belül kompromisszumosan döntötték el azzal, hogy egyensúlyt kell tartani az expedíciós feladatok és a hagyományos területvédelemre specializálódott alakulatok létrehozásánál.

Ez a kompromisszumos álláspont több szempontból problematikus. Először is: támadható, hogy a kompromisszum jó ponton támadt-e, tehát az arány, a területvédelem és az expedíciós jelleg között jól van-e megállapítva. Másodszor: nehezen dönthető el innen, hogy politikailag a költségeket és a fejlesztési ütemeket tekintve melyik preferált inkább. Harmadszor pedig komoly esély van arra, hogy e döntés fenntartja az expedíciós jelleg mellett elkötelezettek, illetve a területvédelmi jelleg mellett elkötelezettek vitáját a jövőben is. Mégis azt látjuk, hogy a

tüzérség leszervezése kapcsán frissen kitörő vitában az állagvédő fél azt mondja, hogy a területvédelem számára nélkülözhetetlen a tüzérség, a másik oldal viszont azzal érvel, hogy a tüzérdandár szűnik meg csupán, nem pedig a tüzérkultúra, hiszen az (üteg szinten) átkerül a tatai dandárhoz. De ugyanez a helyzet az elektronikai harccal vagy a harckocsikultúrával is, amelyek, mint tudjuk, egy zászlóalj megmarad a hadrendben.

m) Ugyanennek a vitának az eszkalálódása a légierő kérdésében is várható, hiszen miközben a hivatalos célkitűzések a haderő légi mobilitását tüzték ki, eközben az ellenzék szerint megvalósítottuk Európa legkisebb légierőkereteit. A tény az, hogy az eredetileg két repülőszázadra előirányzott, keretekről szóló vita végül is azzal zárult, hogy egyetlen század létesül a beérkező svéd harci gépekből, és a jövőben ez látja el a feladatokat.

n) A katonai szakmai oldal álláspontja már eddig is, nemcsak a politikához való viszonyában, hanem a saját gyökereihez való viszonyában is rendszeresen kapott kritikát. E kritikákat visszamenőleg is megerősítette és most újabb hullámmal gyarapítja, hogy nyilvánvalóvá vált: a tárca korábbi gazdasági adatbázisrendszerének használhatatlansága miatt az amerikaiak segítségével kellett kidolgozni egy teljesen új adatbázist, amiből a kalkulativitás minimum feltételeiként kiderülhetett, hogy mibe kerül egy katona, egy zászlóalj, egy laktanya, tehát az adott hadrend megfelelő elemei. Ebben a tekintetben *egyfelől* szintén fennáll a külső eredet és a saját hiány kritizálhatóságának a lehetősége, *másfelől* az azonnal titkosított új adatbázisból valamit fel kell mutatni a civil kontroll nevében érdeklődő nagyrétegnek is.

o) A nyilvánosságban forgalmazott érvelési technikák ellentmondásmentes forgalmazási algoritmusához az átalakítás és leszervezés kérdéseiben fontos döntések hiányoznak. Nagyon fontos eldönteni például, hogy hogyan használjunk fel támogató érveket (a koncepciót az egész felülvizsgálati bizottság egyhangúlag fogadta el; minden más tagországban tabukat döntögetnek a svédek, a hollandok, a Bundeswehr és más NATO-haderők; ez a terv nem ellensége a katonának, hanem katonabarát; kemény vita után a legoptimálisabb kompromisszumon alapul; a külső megváltozott állapotokhoz való kényszerű igazodást testesíti meg stb.). Tudniillik mindegyik egyszerre nem igaz, hanem csak valamilyen fontossági sorrendben. Amit pedig a közöttük való lavírozás jelent, az a médifogyasztók körében sokkal inkább az őszinteség hiányát vetíti előre, semmint a hitelességet erősíti meg. Márpedig a társadalmi támogatottságra hosszú távon van szükség, s „bármilyen, ami ébren tartja a gyanakvást, az rontja a hitelességet”.

A jogászi közelítés konfliktuspotenciálja

a) A katonai szakmai közelítésnél problematikusabb a *haderőreform jogászi kritikai közelítése*. Kiindulópontja – hogy a haderőreform egy sajátságosan deformálódott kommunikációs térben indul, amelyben az egymást követő kormányok sajátos kudarcpropagandát folytattak – első látásra távol van a jogi szempontoktól. Amint azonban kifejti, hogy a kormányok a haderő képességeinek elégtelenségével indokolták lépéseiket, miáltal folyton lefelé módosították az elvárható teljesítményt; nemcsak igazolták önmaguk lépéseit és indokul szolgáltak a haderőnek, hogy még kevesebbet teljesítsen, még kevesebbet próbáljon elérni, hanem legitimálták is az alacsony teljesítményt; mintegy önbeteljesítő jóslatot adtak a haderő kezébe, amelynek vezetői számára alig adódott más, minthogy próbálják utolérni a róluk kialakított torzképet; amikor eljut oda, hogy „sikeresen” kiváltották a szövetséges országok szaksajtójában megjelenő negatív értékeléseket, amelyek szerint a NATO-n belüli biztonsági fogyasztói, eltartottsági pozícióra rendezkedünk be, világos lesz, hogy ez a hazai és a nemzetközi jogi keretek konfliktusához is elvezet.

b) Ehhez képest a védelmi felülvizsgálat egy pozitív érát hirdetett, amelyben az új minisztérium és vezérkar a korábbiakon túllépő, minőségileg újabb vállalással lép fel. Ezért problematikusabb, hogy miközben újabb és újabb alakulatok és helyőrségek szünek meg, új miniszteri és vezérkari tisztségek jönnek létre, mintegy a parkinsoni „csökken a flotta, nő az admirális” jelszavával. Az érvek hitelét nem erősítette meg az sem, hogy már a felülvizsgálati eredmények kihirdetése előtt, a vége felé tartott a leépítések első hulláma, amelyet a belső állomány érzékelt. A honvédelmi szféra „saját közönsége” körében a korábbi fogadkozások hitelét ez nemcsak megkérdőjelezte, hanem kiszivárogtatta a külső sajtó felé is, amelyben megfogalmazódott a lakonikus tétel: „legitimálni csak a demokratikus döntéseket szükséges, a voluntarimus számára elég, hogy hatalmi helyzetben van”.

c) A jogászi kritikai közelítés ebben az általános közhangulatban helyezte el azt a problémát, hogy a hagyományos értelemben vett potenciál (a kiképzési, a szolgálati idő, a felélhető tartalékok stb.) elfogyásával, mint politikai menekülési út fogalmazódott meg a hivatásos hadsereg programja, amely viszont – így a jogászi érvelés – a magyar véderő alkotmányos, nemzetközi, társadalmi, politikai funkcióit nem vállalja fel. Ennek oka, hogy az elfogyott kondíciókon valódi katonai teljesítőképesség nem építhető ki, a hivatásos hadsereg meghirdetéséhez, főleg megvalósításához, viszont széles körű konszenzushoz vezető társadalmi, parlamenti, politikai együttműködésre lenne szükség. A konszenzushoz képest – a jogászi okfejtés – kerülő útnak mi-

nősíti a hivatásos hadsereg meghirdetését, amely felfüggesztheti ugyan a sorkötelesek behívását, azonban annak ideiglenes jellege miatt a hadkötelezettség összes többi eleméhez tartozó állami intézményrendszert fenn kell tartania. Hiszen a kormányzat képes lehet a nemzeti konszenzus megteremtése híján felfüggeszteni a hadkötelezettséget, ám a régi intézményrendszernek pl. a sorkötelesek nyilvántartásának a megszüntetése vagy leszűkítése csak alkotmányreform útján lehetséges.

Mivel a teljes honvédelmi vertikum átalakításához a parlamenti politikai konszenzusnak meg kellene lenni, foglalkoznunk kell azzal, hogy ehhez milyen utak vezetnek. Egyelőre a nyilvánosság ezt nem követeli, de jogászi körökben ennek az igénye változatlanul megfogalmazódik. A jogászi közelítésben egyenesen az államköltségen fenntartott honvédelmi kormányzati apparátus és a költségvetési teher ténye kerül tűz alá. Hiszen abban az esetben, hogyha a véderő elképzelt funkciói a társadalmi konszenzusban nélkülözik a katonai jelleget, annak honvédelmi és hadseregjellege kétségbe vonható, mivel sem katonai, sem polgári védelmi feladatok ellátásában való részvétele, sem pedig a kis létszámú egységekkel valahol a világban végzett technikai kiegészítő feladatok nem legitimálják a haderő létét, tényét, ebben az esetben a haderő feladataira és a tényleges katonai képességekre elkülönített költségvetés legitimációja felpuhul.

A kritikai jogi közelítés ad abszurdum felteszi a kérdést: ha a HM nem tud fenntartani egy hadsereget, hanem csak a világban szanaszét kószáló kis technikai kiegészítő egységeket felügyel, akkor minek van?

d) A jogi kritikai közelítés másik központi eleme, hogy az ország védelmi képességéről való lemondásnak nincsenek alkotmányos lehetőségei és nincsenek meg a külpolitikai és hazai legitimációs támaszai sem. Tehát hogyha az ország védelmi képességére vonatkozó elemek nem maradnak meg a haderő képességei között, akkor ez a jogi megközelítés szerint azt közvetíti, hogy a köztársaság ezt a feladatot nem is tervezi, hanem tisztán a szövetségesekre bízna, terhelné rá, amely mint egyoldalú lépés, kedvezőtlen színben tüntetné fel a köztársaság hitelét, és adukat adhatna mind a belső, mind pedig a külső kritikusok kezébe. A várható támadások az ország védtelensége mögött végső soron a kormányzat nemzeti elkötelezettségének a hiányát vélelmezik és azt veszik célba.

e) A jogi megközelítés szerint a mostani folyamatok másik sebezhető pontja a politikai egyeztetőakciókban van. Az egyik oldalról a közpénzekkel, mint az állami ingatlanokkal való gazdálkodás keretében a honvédelmi tárca az ÁPV Rt. közvetítésének megszüntetésével saját kezébe veszi az ingatlanok célba juttatását. Komoly viták lehetnek mind a felhalmozott készletek, mind pedig az ingatlanokba fektetett állami beruházások érték-

vesztése tárgyában *egyfelől, másfelől* pedig a haszon élvezőinek a rekrutálódása kérdéseiben. Azaz, hogy honnan, milyen körből kerülnek ki a haszonélvezők? Az csak egy mellékiránya ennek a problematikának, hogy a jogászi közelítés szerint az önkormányzatoknál megfogalmazódó oppozíciós álláspontok, vagy éppenséggel a haderőreformmal kapcsolatos konszenzus kialakíthatósága is nagymértékben alapul azon az összefüggésen, hogy az önkormányzatok nemcsak szociális értelemben vesztesei az alakulatok leépítésének, hanem érdekeltek az ily módon felszabaduló ingatlanok megszerzésében is. Tehát a jogászi közelítés elismeri, hogy ha a vagyont a védelempolitikai döntéshozók tartják kézben, akkor könnyebben alakíthatnak ki konszenzusokat az adott lokalitásokban, ám sokasodhatnak a viták is.

f) A jogászi közelítés a továbbiakban felveti még, hogy a hivatásos hadsereg felállításának mind a határidejét, mind a képességeit kételyek övezik. Komoly támadási lehetőséget rejt ugyanis, hogy egyfelől a szerződésesek rekrutációjával, kiképezhetőségével, fluktuációjával, másrészt a tartalékos erők toborzásával, illetve a hivatásos pálya vonzerejével kapcsolatos tapasztalatoknak az értékelése hiányzik.

A nemzeti konzervatív közelítés konfliktuspotenciálja

Míg a *katonai, szakmai* közelítés a nyilvánosságban való sérülékenységet tartalmazza, a *jogászi* közelítés alapvetően a támadhatóság jogtechnikai struktúráját rajzolja körül, addig a *nemzeti történeti, konzervatív* közelítés már magát a támadást is magában foglalja. Az alábbi módon:

a) A nemzeti konzervatív közelítés egyenesen kétségbe vonja, hogy megmaradhatunk-e önálló nemzetállamnak, illetve a keresztény kultúrától nem távolodunk-e el végzetesen, ha „egyház, állam, hadsereg, hit, szervezetség, erő” összefüggése nem marad meg a múlt folyamatainak kontinuitásában.

Érveiben történelmi példákkal operál, kezdve azzal, hogy István király idején 3-4% volt a katonáskodó hányad, ma pedig 1%-ot sem éri el, egészen a szomszédos országokban szórványként élő „kisebbségi nyelvtestvéreink” iránti kötelességekig, amelyek része az anyaország humanitárius segítségnyújtása. Ugyan nem teljesen világos, hogy a szórvány magyarságnak nyújtott anyaországi segítség mennyiben lehetne katonai jellegű, mindenesetre a nem annyira logikai, mint inkább érzelmi kapcsolatot egyértelműen a katonai számvetés politikai alapjává emeli.

b) Alapvető érv, hogy csupán politikai, pártpolitikai elhatározás és kormányzati eltökéltség eredménye a haderő mérete, modernizáltsága és az, hogy egy adott országban hogyan nézzen ki a hadsereg. Nálunk azonban ez az eltökéltség sem a kormány-

zatban, sem pedig a mögötte álló erőkben ez idő szerint nincs meg. Ennek oka, hogy a ma döntési helyzetben lévő politikusok olyan környezetben szocializálódtak szerintük, ahol azt szokták meg, hogy a kívülről jövő felső parancsnak feltétlenül meg kell felelni. Ez a külső parancs korábban Moszkvából, ma pedig Brüsszélből és Washingtonból fogalmazódik az ő véleményük szerint.

c) Hasonló indítással messzebb jut azzal, hogy a NATO nem írja elő számunkra, hogy a magyar hadsereg milyen elemekből álljon, főleg nem írja elő, hogy víztisztító és műszaki alakulatokra kell specializálódni. Következésképp ez egyértelműen a jelenlegi kormány műve, s ezért neki kell viselni a felelősséget. A fegyvernemi kultúrák, a tüzérség, a harckocsizók és a légerő zuhanása fölötti fájdalom odáig feszíti e logikát, hogy a hadsereget érintően újabb Trianonról beszélhetünk, csak ezt a Trianont nem a külső túlerő, hanem a belső meghasonlás, a belső önfeladás idézte elő. Az akkori durván ránk kényszerített kvótákat, amely alól a nemzet mihelyt lehetett kiszabadult, most mi magunk vállaljuk magunkra, ami alól viszont éppen emiatt kiszabadulás nem is remélhető, mivel önszántunkból számoljuk fel a védelmi kultúránkat a fegyvernemi kultúrákon keresztül.

d) A nemzeti konzervativizmus logikája szerint nem egyszerűen arról van szó, hogy Magyarországon a fegyvernemi kultúrák elpusztulnak, hiszen eközben az USA megtartja magának mind egyiket. Sem Afganisztánban, sem Irakban az adott fegyvernemi teljesség struktúrája nélkül nem tudott volna hadi sikereket elérni. A katonailag lehetetlenné tett ország víziója mögött megjelenik az újra megcsonkított ország katonai struktúráján keresztüli függővé tétele. Az ország függővé, önállótlanná válik mindenféle katonai cselekményre, mert elvesznek ezek a hagyományok. A társadalmi támogatás kedvéért túlmegy ezen is, hiszen nemcsak a több százéves fegyvernemi hagyományokat, hanem a rájuk épült lokális hagyományokat, a katonavárosok hagyományait is megszólaltatják, amelyeket Nyíregyházától Szombathelyig büszkén viseltek ezek a városok. Ebben a tekintetben a patriotizmus és a lokális hagyományörzés mozzanatait az alakulatok szociális kötődésével kapcsolja össze.

e) A jobboldali konzervatív nemzeti álláspont szerint a NATO-beli szövetség fejében kell odaadni az ország katonai szuverenitását, és ezt azért olyan könnyű megtenni, mert a kormányzatban azok a baloldali politikusok ülnek, akik megszokták, hogy szolgálai módon ugranak, vigyázban állnak, ha Brüsszélben valaki ráncolja a homlokát. A latensen „eb ura fakó” kurucosságot favorizáló gondolatmenet a víztisztító szakosodást, a szuverenitást maga alá vető döntésnek tekinti. Ezért felelőssé az irányító kormányt, a mögötte álló koalíciót, illetve a kormányfőt teszi. De ugyanúgy felelősnek tartja a törvényalkotók köztestületét, a Parlamentet is, az Országgyűlés Honvédelmi Bizottsá-

gát, és felelősként jelöli meg a főparancsnoki minőségben felelős köztársasági elnököt, a honvédelmi minisztert és az első számú katonát, a honvéd vezérkar főnökét is.

f) Magától értetődően a haderőreformtervet nem egy saját nemzeti alapon felépített programként, hanem improvizált, hevenyészett, brüsszeli kívánalomra épített, szubordinált elképzelésnek minősíti. A konzervatív nemzeti álláspont szerint a védelmi felülvizsgálat alapján elkezdődött haderő-átalakítás egyik leggyengébb pontja éppen az eredeti helyzetelemzés, amely szerint nem számítva a természetes csapásokat, az elkövetkezendő belátható időben nem fenyeget veszély bennünket. A védelmi képességeket ugyanis nem néhány éves időszakra, nem rövid távra, hanem történelmi távlatokra kell kiépíteni és bizonygatják, hogy a hadsereg a nemzet leghosszabb távú befektetése. Mivel a történelemben az esélyek és a veszélyek, a lehetőségek és a kockázatok egyaránt benne vannak, komoly államférfiak a tartósan elégséges védelmet biztosító haderő fenntartását próbálják elérni. Mondván, hogy amelyik nemzetnek vannak védelemre méltó értékei és érdekei, az törődik a hadseregével, és nem emészti el azt. Járulékos érvként működik még, hogy a Kárpát-medencében az elszakított területeken élő magyarok védelmét is többek között katonai eszközzel gondolják el. A fenyegető veszély adott mozzanatait az aktuálpolitikából szedik hozzá. A jobboldali nemzeti konzervativizmus ily módon a jelenlegi haderőreformot a nemzeti erőforrások eltékozlásaként, külföldi sugallatra való önkényes és bűnös leértékelésenként fogja fel. Ebben a tekintetben argumentálni látszik a jogi közelítés azon álláspontját, amely szerint nincs meg az a támogatás, amely általános törvényi rendezését tenné lehetővé a haderő modernizálásnak.

A közgazdasági megközelítés oppozíciója

A folyamatosan észlelhető oppozíciók legérdekesebb vonulatát úgy nevezhetnénk, hogy a „fontolva haladó közgazdaságtan” oppozíciója. Ez a vonulat pragmatikus érvekkel építkezik, szemben a radikális baloldali azonnali hadkötelezettség-eltörölökkel, de szemben „önfia vágta sebeket” fájlaló a nemzeti konzervatív oldallal is, sőt szemben a katonai szakmai kritikai megfontolásokkal, támogatva azonban a jogi közelítés szkepszisét. Argumentumainak jövőképesége iskolaszerű és a médiában való megjelenésére folyamatosan számíthatunk.

a) Ez a közelítés abból indul ki, hogy a hadkötelezettség korábbi, lassabb, ütemezett, a gazdasági pénzügyi lehetőségeket szem előtt tartó megszüntetése lenne Magyarország számára a lehető legjobb megoldás, a hadkötelezettség hosszabb távú fenntartásával és az önkéntes hivatásos haderőre való átállás

pénzügyi, logisztikai, szervezési, személyi feltételeinek szervesen építkező megteremtésével. Ehhez képest elítéli, sőt betegesen alacsony létszámra való redukálásnak nevezi a mostani haderőmegoldást, és munkaerő-piaci, politikai, biztonságpolitikai és gazdasági konzekvenciáiban elhibázottnak tartja a megtett lépéseket. A „kicsi, de finanszírozható és ütöképes hivatásos hadsereg” eszméjét fikciónak tekinti, abból a tapasztalati alapállásból, hogy a valóságban ma csak „kicsi” hadseregünk van. Sem az ütöképesség, sem a hivatásosság, sem a modernitás nem jellemző rá. Ugyanakkor azt mondja, hogy az eddigi csökkentés arányaiban is problematikus, hiszen ez eddig döntően a sorállományt érintette, és nem alakította át azokat a vezetői struktúrákat, illetve állományarányokat, amelyek a korábbi haderőfejlődésből torzulásként ránk öröklődtek.

b) Az eddigi haderőcsökkentést alapvetően politikai népszerűség-hajhászó intézkedések kudarcos sorozataként látja: Mind-egyik kormány – fogalmaz – szeretett volna tündökölni a lakosság előtt, hol a katonaidő lecsökkentésével, hol pedig a követelmények, a kiképzési idő csökkentésével, például a reggeli torna eltörlésével, vagy pedig a katonaidő csökkentésével, de egyiknek sem sikerült megnyerni a soron következő választásokat.

c) A 20–25 000-es magyarországi hadsereget gyenge fikciónak tekinti, sőt a maga koordinátarendszerében nem is nevezi hadseregnek. Ez a pragmatikus haderőelemeket magában tartalmazó elképzelés – álláspontja szerint – komoly biztonságpolitikai és közgazdasági problémákat vet fel:

d) A közgazdasági problémafelvetések között találjuk, hogy a lényegesen megemelt fizetések ellenére sem özönlenek az emberek a haderőbe, illetve, hogy 25–30 éves korukban a haderőtől elbocsátva, majd munkanélküliekkel telítik a munkaerőpiacot, és hogy ezt a munkaerőpiac hogyan fogja tudni kezelni, az a jövő rejtélye. E szerint a leszerelő szerződéses katonák többsége a munkanélküliek seregét fogja szaporítani. További közgazdasági probléma az is, hogy az önkéntes haderőre való áttérés költségfedezetének jelentős része bevallottan hiányzik.

e) A *biztonságpolitikai érvek* ennél valamivel összeszedettebbek. Az első megállapítás, hogy a hazai döntésben a területvédelmi elv helyett az expedíciós jellegű feladatokra történő súlypontáthelyezés valójában politikai kényszermegoldás, és a politikai döntéshozók Szenes Zoltán vezérkari főnökkel mondatták ki, hogy még e szelektált honvédség sem lesz „hightech” hadsereg, de jó hadsereg lesz, amelynek egyes részei európai színvonalúak lesznek.

A pragmatikus gazdasági iskola ezt a fajta haderőreformot kényszerintézkedés-sorozat részeként látja, amelynek kiindulópontja, hogy már nincs is hadserege az országnak, csak fegyveres erői vannak. Hiszen a ma is folyó szétzilálás csak bizonyos haderőelemeket hagyott meg. Ezeket rombolják tovább – meg-

látása szerint – a mostani védelmi politika döntéshozói. A végeredménye ennek nem kevesebb, mint, hogy Magyarországnak speciális hadereje lesz, amelyből a fegyvernemek egy része hiányozni fog. Ilyen csonka haderővel viszont Magyarország nem tud együttműködni a szövetséggel. (Jól láthatóan konvergál a jogi kritikai megközelítéshez.)

A baloldali közelítés kritikai potenciálja

Ha valaki azt gondolja, hogy a jelenlegi jobboldali honvédelmi kritikát kell csupán figyelembe venni, akkor nagyon téved. A jelenlegi honvédelmi politikát baloldaltól is kritizálják, mégpedig a *radikális baloldaltól ugyanúgy*, mint a *szociális baloldaltól*, meglehetősen jól körülbástyázva.

a) A *radikális baloldal* álláspontja a szokásos antimilitarista újságírói álláspont, amely gyakorlatilag a haderő-átalakításnak a tapasztalhatónál sokkal radikálisabb módja mellett tör lándzsát. Kiindulópontja, hogy a haderőre elköltendő összeg még így is ijesztően sok, a célképzése pedig egyszerűen elfogadhatatlan, hiszen az expedíciós elv azt jelenti, hogy az ország érdekeit a minél távolabbi hadszíntereken képviseli.

Figyelemre méltó, hogy a védelmi képességek a külpolitika egyik oszlopává válnak Európában is és itthon is, e szerint a beállítódás szerint. Nem véletlen, hogy a védelmi és a külügyi tárcák között egyre szorosabb a kapcsolat. Esetleg a külügyi tárca fel is „szippantathatná” a védelmi tárcát, hiszen a kérdés az, hogy kell-e ehhez a feladathoz 30 000 fős honvédség, amelynek összesen 8 harcoló zászlóaljából egyszerre legfeljebb 1600 fő vezényelhető válságövezetekbe és a maradék huszonvalahányezer java része csupán kiszolgálja az expedíciós kontingenst.

Miután – érvel ez az álláspont – forradalmasodott az a felismerés, hogy belátható időn belül hazai földön semmi dolguk sem lesz a katonáknak, a katonaság alaprendeltetése megsemmisült. Ezért ez a forradalmi felismerés furcsává teszi, hogy a klasszikus területvédelem merő anakronizmusa még mindig megkapaszkodik, a nehézfegyverzetű alakulatok még mindig maradnak, pedig tudjuk, hogy egyszerűen használhatatlanok. Ha pedig ebből meghagyunk valamit (a hagyományos tüzérséget például), az semmire nem jó, legfeljebb olyan típusú rombolásra, mint amit a mostari híddal véghezvittek.

A magyar honvédelmi vezetés tehát bátornak tekinthető, mivel elfogadta és kanonizálta, hogy hazai földön semmi dolga nem lesz a katonáknak, hogy a több tízezer tonnányi haszontalan vasdarabot nem babusgatja többé, ám ezt a bátorságát meg kellene tartania a haderőreform további lépéseire is. Brüsszelt nem kell túlságosan komolyan venni, hiszen minden NATO-tagállam művészi szintre fejlesztette a blöffölést, ehhez a magyaroknak is be-

kell tagolódni, hiszen Brüsszelnek mindig az kell, ami nincs, és mindig az nincs, ami éppen Brüsszelnek kell. A következtetés: le lehet venni a napirendről a nagy értékű beszerzéseket, azaz a minimumra kell csökkenteni a védelmi költségvetést.

Továbbá szükségtelen vitatkozni a parádésabban kistafirozott Grippenek katonai értékéről, hanem ha azok túlmutatnak egy bizonyos gazdasági értéken, akkor nyugodtan ki kell mondani, hogy nincs rá szükség. A katonák felhasználása radikálisabb haderő redukációs lépéseket is lehetővé tesz, hiszen a koalíciós tűzvonalba leginkább magyar katona kell, könnyűfegyverzetű gyalogos, felderítő, karhatalmi feladatokra képes békefenntartó, objektumbiztosító, szállítmányokat kísérő. Tehát nem a klasszikus értelemben vett rohamozó, ellenséget megsemmisítő katona, hanem afféle nemzetközi rendőr.

Ebből kiindulva úgy véli, hogy érdemes még radikálisabb módon átalakítani az ország védelmi rendszerét. Miután úgysem lehet szétválasztani a kül- és belbiztonságot, a honvédségnek egyfelől funkcionális haderőnemeivel be kell tagolódnia a külügyi tárca alá, másrészt a felkészülő itthoni kontingensnek sokkal nagyobb szerepet kellene kapnia itthon, de sokkal funkcionálisabb integrációs formában. Ezt egy újfajta kiképzés alapozná meg, amelynek a célja, hogy tagjai nem csupán esetlegesen, kiegészítésként kapnak katasztrófavédelmi, árvízvédelmi, tűzvédelmi feladatot, hanem az „éppen itthon állomásozó” haderőelemek karhatalmi egységeikkel, különleges kommandóikkal rugalmas, modulrendszerben kiegészítenék a határőrség, a rendőrség képességeit. Mintaként említenek olasz, francia csendőrségi funkciókat és integrációs formákat. Ennek a struktúrájának nagy előnye lehetne, hogy megtakarítható lenne az egész HM és a vezérkar nagy része, ugyanakkor egyetlen hátránya, hogy a lokális intézményekbe ágyazódás miatt nem lehetne bezúfolni néhány gigantikus méretű laktanyába. Ugyanis Magyarországnak nem hadseregre van szüksége, hanem itthon is, külföldön is jól integrált, a nemzetbiztonsági rendszerén belül sokoldalúan használható katonai komponensekre.

b) A radikális baloldal mellett nem hagyható figyelmen kívül az ún. „szociális baloldal” kritikája sem. A „szociális baloldal” többnyire abból indul ki, hogy a társadalom elesettjei, a munkaerőpiac marginális rétegei felhasználhatóak legyenek az új haderőben. Ebből a szempontból – véleményük szerint – a haderő minőségi követelményei zárójelbe tehetőek. Emellett a „szociális baloldal” problematikusnak tartja a leszerelt haderők elhelyezkedését is a társadalomban, illetve a szerződéses legénység állomány elhelyezését is a különböző garnizonokban.

Okfejtéseikben a társadalmi szociális elvárások, a munkabiztonság és a járandóságok jogi garanciái erőteljesebben fogalmazódnak meg, mint a katonai funkcionális elvárások, azaz a katonai-védelmi szektoron belüli szociális gondolat képviselőiként

lépnek fel mindenekelőtt a honvédszakszervezet képviselőjében. Gondoljunk például arra a szakszervezeti vezetőre, aki a „tábornokok luxuslakás-vásárlása” (újságcím!) kapcsán azt nyilatkozta, hogy rossz gyakorlat az, hogy a szaktárca vezetése, miközben a hadsereg reformjának fontosságát hangoztatja, a régi rendszer hagyományai szerint rendezzi a tábornoki juttatásokat. Vagyis magas értéken 80–90 millió forintért vásárol két lakást két tábornoknak, miközben a pályakezdők egzisztenciális helyzetét évek óta képtelen a tárca javítani. Feltehetően itt valami módon a szociális alapú egyenlő elosztást és nem pedig a hierarchiának megfelelő jogosítványokat részesítenék előnyben.

A politikai szereplők pragmatikusan mazsoláznak

Meg kell jegyezni, hogy a legkülönbözőbb érvelésű logikákat a politikai erőterben rendkívül pragmatikusan használják ki a politikusok. Ők már nem támasztják magukkal szemben a logikai egységesség követelményét, elegendő számunkra, ha az adott érvek „per situationem” elegendő támadási felületet sejtetnek. Így aztán például a régi fegyvernemi kultúrák védelme minden további nélkül összefér a nemzeti kultúra fenntartásának az ötletével. De nem tűnik fel az sem, hogy a sorkatonai szolgálat megszüntetése, illetve a létszámpótlás nehézségei olyan típusú következményekkel járnak, amelyek alapvetően megváltoztatják a haderő és a társadalom biztonsági tehervállalásai közötti tradicionális egyensúlyt.

A politikai argumentációk a helyőrség megszüntetésekor hol a munkaerő-piaci érdekeket és a helyőrségek bevételi érdekeit erősítenek, hol pedig a Honvédelmi Minisztériumnak az ingatlanokkal kapcsolatos ingyen átadó politikáját kárhoztatják. Így az egyik helyen, ahol a polgármester, illetve az adott város képviselői protestálnak az ellen, hogy megszűnik a helyi alakulat, vagy áthelyezik azt, azzal érvelnek, hogy mindez megbontja a társadalmi egyetértést, konszenzust és hátrányos helyzetbe hozza az adott települést. Ahol viszont nem szólalnak meg a polgármesterek és más képviselők, ott viszont az jelenik meg a sajtóban, hogy a kormány ármányos módon lekenyerezte a helyi vezetést azzal, hogy ingyen juttatja nekik az üressé vált katonai objektumokat.

A kormánypártok oppozíciója

Semmi okunk azt gondolni, hogy a haderőreform oppozíciója kizárólag az ellenzék köréből származik. Fel kell készülni, hogy néhány alapvető kérdésre a kormányzati oldal is szeretne megnyugtató válaszokat.

Elérhető-e, hogy a:

- Felszámolásra kerülő objektumok településeinek országgyűlési képviselői ne kerüljenek politikailag lehetetlen helyzetbe?
- Az érdek-képviselői (védelmi szektoron belül, az érintett településeken) egyeztetés lefutása rendezett-e, prognosztizálhatóak-e a lokális érdekcsoportok, a nyilvános fellépések?
- A leszervezések, átalakítások szabálykörnyezete és az érintett rétegek sérelme veszélyeztet-e bírósági (munkaügyi) perekkel, lefuttatható-e minden eljárás a törvényesség betartásával?
- 2006-ra a szavazófülkékben begyógyul-e minden seb? Kik, milyen rétegekből lehetnek kormányzatellenes érzelmekkel az átalakításokból adódóan?
- Az önkéntes haderőre történő áttérés már elindult programját a most elfogadott projekt mennyire állítja új pályára? (Ha a betervezésnek nem része az önkéntes haderőre való áttérés módosított tervezete, akkor hogyan tudták kalkulálni a költségeit?)
- Az új haderőstruktúra új kormányzati struktúrát és új vezérkari struktúrát követel. Hol van annak a koncepciója, a fűnyíró elvű csökkentés helyett kaphatunk-e minőségi koncepciót?
- Az MH képességcsomag új stratégiája és a BM rendfenntartó szervezetek képességcsomag-elképzelései lefedik-e az ország biztonsági igényeit? Nincsen-e gazdátlan terület, átfedés, szerepátadás költségvetés nélkül (országvédelem)?
- Inkurrencia – értékesítés – ÁPV Rt.-n keresztül nem, önkormányzaton keresztül igen? Jogilag rendezve van-e?
- Lakásépítések külső forrásait honnan szerezhethetjük meg? NATO-felajánlások elsősége védhető-e? Az ingatlanhasznosításra létezik-e átlátható elidegenítési stratégia?

Összefoglalásképpen azt lehet mondani, hogy a magyar haderőreform kérdésében a közgondolkodás éppúgy fordulópont-hoz érkezett, ahogy a védelem egésze. Hiszen miközben ENSZ-egyeztetés folyik Irakról és Kofi Annan ENSZ-főtitkár Genfben az új biztonsági határozat témájában egyeztet; miközben Bush elnök Richard Meyers tábornokot kéri, hogy az elnök által kért 87 milliárd dolláros pótköltségvetésben a szakmai oldalt képviselje és az iraki probléma megoldásához biztosítsa a megfelelő forrásokat, miközben nálunk az újságok egyik oldalán felháborodnak azon, hogy a magyar katona édesanyja néhány zacskó levesport nem tud kijuttatni a fiának Irakba, másfelől a közvéleményt azzal a dilemmával traktálják, hogy a katonáinkon vajon méregdrága felszerelés van-e, ami lehetetlenül sokba került, vagy tényleg költöttünk-e rájuk eleget ahhoz, hogy a fel-

adataikat garanciával végrehajthassák, azonban egyre nyilvánvalóbbá válik, hogy a hazai védelem- és biztonságtematikájú közbeszéd átáll az új funkciókra, mégpedig arra, hogy a magyar katona legfontosabb feladatát a határokon kívül végzi, és erre kell felkészülni nemcsak a védelem intézményrendszerének modernizálása tekintetében, de a hazai közbeszédben is. Mind a funkcionális felelősséget viselő kormányzati és katonai vezérkarnak, mind pedig azoknak az oppozitoroknak, akik a kételkedő véleményét fogalmazzák meg, vagy hivatalosan, vagy félhivatalosan, de mindenképpen folyamatosan a médiában.

IRODALOMJEGYZÉK

- A biztonság két pillére. Dunántúli Napló, 2003. november 28.
 A Fidesz biztosra megy. Magyar Nemzet, 2003. december 4.
 A gyors fellépés biztos garancia. Kelet-Magyarország, 2003. december 15.
 A haderőreform már megkezdődött. Budapesti Nap, 2003. október 20.
 A katonai igazságszolgáltatásról. Magyar Honvéd, 2003. november 7. 45. szám.
 A kormány dönthet a NATO-akciókról. Blikk, 2003. november 12.
 A nap embere. Népszava, 2003. december 18.
 A NATO Afganisztánban. Magyar Honvéd, 2003. november 21. 47. szám.
 A NATO új serege. Budapesti Nap, 2003. október 16.
 A Saab ígését kéri számon a szentesiek. Befektetőket ígért a szentesieknek a Saab. Délvilág, 2003. november 8.
 A tengeri haderő gerince. Az EU katonai bizottságának elnöke hazánkban. Magyar Honvéd, 2003. október 24. 43. szám.
 A tét a katonai önállóság. Budapesti Nap, 2003. október 21.
 A válságkezelés „zászlóshajói”. Magyar Honvéd, 2003. november 7. 45. szám.
 Ajándék vagy hulladék lesz a honvédségi felesleg. Népszabadság, 2003. október 14.
 Alkudozás a kormányzati létszámleépítésekről. HVG, 2003. november 15.
 Áttörés a védelempolitikában. Világgazdaság, 2003. október 20.
 Az egység és bölcsesség kora. Somogyi Hírlap, 2003. október 16.
 Az egyik ellenzéki indítvány elvonna, a másik többet adna ugyanarra a célra. Népszava, 2003. november 13.
 Az érdekvédők szemszögéből. Magyar Honvéd, 2003. december 12. 50. szám.
 Az EU-val birkózik a NATO. Magyar Hírlap, 2003. október 21.
 Az iraki tapasztalatokról – itthon. Magyar Honvéd, 2003. november 7. 45. szám.
 Az MDF hazahozná a katonákat Irakból. Magyar Hírlap, 2003. december 2.
 Az USA a NATO segítségét kérte Irakban. Mai Budapesti Nap, 2003. december 5.
 Banánhéj-köztársaság. Népszabadság, 2003. december 11.
 Berlin magyar felajánlást vár. Népszabadság, 2003. december 5.
 Beszállítói szerződést kötöttek. Magyar Honvéd, 2003. november 14. 46. szám.
 Bevethető a NATO reagálóereje. Magyar Nemzet, 2003. október 16.
 Bevonultunk katonának. Napló, 2003. október 10.
 Bíróságok a bizalmi lista közepén. Népszava, 2003. november 13.
 Biztonság határon innen és túl. Napló, 2003. október 16.
 Biztonságunk két pillére. Vas Népe, 2003. november 28.
 Bruttó százezret kaphat az újonc hivatásos katona. Napló, 2003. október 17.
 Büntetőfeljelentés HM-ingatlanok miatt. Népszabadság, 2003. december 2.
 Csak a pályafény marad Taszáron? Magyar Nemzet, 2003. december 18.
 Csökkentik a belga légierő harcirepülőgép-állományát. Magyar Honvéd, 2003. november 21. 47. szám.
 Donald Rumsfeld visszafogta magát. Népszava, 2003. december 2.
 Drogmegelőzés a laktanyában. Vas Népe, 2003. október 17.

Egy euróért egy repülőt. Napló, 2003. november 11.
 Egyetért-e a kaposváriak iraki munkavállalásával? Mai Nap, 2003. október 21.
 Egyetlen önkéntes tartalékos. Dunántúli Napló, 2003. október 10.
 Elhibázott az átalakítás. Napló, 2003. december 20.
 Ellenezzük a párhuzamosságot. VH, 2003. október 19.
 Ellentételezés. Magyar Honvéd, 2003. november 21. 47. szám.
 Előadás a NATO-ról. Magyar Honvéd, 2003. november 7. 45. szám.
 Eredményes toborzás. Néplap, 2003. október 17.
 Érkeznék az amerikai szállító járművek. Népszava, 2003. november 13.
 EU-védelmi ügynökség alakul. Honvédelem.
 Felvették a bakaruhát. Békés Megyei Hírlap, 2003. november 13.
 Forintmilliárdokat szánnak laktanyarekonstrukcióra. Napló, 2003. november 14.
 Gripen-ellentételezés. Napló, 2003. október 10.
 Ha behívóparancsot hoz a postás. Napló, 2003. november 11.
 „Hadi” EU: kemény mag helyett lágy palánta. Népszabadság, 2003. december 11.
 Háborús gyakorlat. Néplap, 2003. október 17.
 Haderőreform megkésve és rosszul. Dunántúli Napló, 2003. november 14.
 Hadiipari csetepaté Csehországban. Népszava, 2003. december 18.
 Haditechnikai ellentételezés. Magyar Nemzet, 2003. december 23.
 Hadititok. HVG, 2003. december 6.
 „Halott” eszközök – élő probléma. Magyar Honvéd, 2003. október 24. 43. szám.
 Hazahoznák a katonákat. Napló, 2003. december 2.
 Heves viták az EU önálló katonai szerepvállalásáról. Népszava, 2003. október 21.
 Honvédség és kultúra. Napló, 2003. október 17.
 Honvédség: építkezés vagy leépítés? Magyar Nemzet, 2003. november 18.
 Horvát-magyar tárgyalások Budapesten. Magyar Honvéd, 2003. november 7. 45. szám.
 Irak: véres Ramadán. Magyar Honvéd, 2003. november 14. 46. szám.
 Irakba toboroznak Kaposvárott. Mai Nap, 2003. október 20.
 Iraki mozaik. Magyar Honvéd, 2003. december 12. 50. szám.
 Japán nem küld katonát. Napló, 2003. november 14.
 Jeleskedni, a legkönnyebben. Heves Megyei Hírlap, 2003. október 10.
 Jövőre bezár a nagyoroszi laktanya. Nógrád Megyei Hírlap, 2003. október 16.
 Jövőre elsőbbsége élvez a védelmi reform. Magyar Hírlap, 2003. november 18.
 Karanténba került a falu lakossága. Fejér Megyei Hírlap, 2003. október 17.
 Katonadolog. Magyar Nemzet, 2003. október 21.
 Kedvező tendenciák újabb kockázatokkal. Világgazdaság, 2003. november 18.
 Kényszerzubbonycsere. HVG, 2003. december 20.
 Keret váratlant feladatokra. Világgazdaság, 2003. december 2.
 Kész az első magyar Gripen törzse. Népszava, 2003. október 20.
 Kézikönyv vállalkozóknak. Honvédelem.
 Ki parancsol az eurohaderőnek? Népszabadság, 2003. december 5.
 Ki tudja, meddig vonulnak? Néplap, 2003. november 11.
 Kikerülhetünk a NATO katonai szervezetéből? Magyar Hírlap, 2003. október 14.
 Kitalált menekültáradat. Kelet Magyarország, 2003. október 9.
 Korszakováltás következik. Napló, 2003. december 19.
 Laktanyabezárás. Nógrád Megyei Hírlap, 2003. október 18.
 Laktanyáért jelentkeznek. Honvédelem.
 Lelkiismereti okból: polgári szolgálat. Tolnai Népszerűség, 2003. november 14.
 Létrehozható-e Magyarországon a gyorsreagálású hadtest? Színes Mai Nap, 2003. december 5.
 Liliputi hadsereg óriás pénzért. Magyar Nemzet, 2003. október 21.
 Macskajáték Atlantikában. Népszabadság, 2003. október 20.
 Magyar segítség Kabulban? Magyar Nemzet, 2003. december 2.
 Még egy év Irakban, csökkent a táppénz. Magyar Nemzet, 2003. október 16.
 Mit akar Európa? Magyar Honvéd, 2003. november 14. 46. szám.

NATO-bírálat hazánkban. Napló, 2003. október 11.
 NATO-érváró a kompromisszumok jegyében. Népszava, 2003. december 4.
 NATO-fejlesztés 60 milliárdért. Békés Megyei Hírlap, 2003. december 18.
 NATO-hadosztály Irakba? Népszabadság, 2003. december 2.
 NATO-kommandóközpont alakult. Népszabadság, 2003. október 16.
 NATO-konferencia a légtérről. Magyar Honvéd, 2003. november 14. 46. szám.
 NATO-mentők a bányában. 24 Óra, 2003. november 10.
 Nem tervezik az iraki magyar kontingens kivonását, közölt a honvédelmi miniszter. Népszava, 2003. december 2.
 Népszavazás a lokátorról? Dunántúli Napló, 2003. december 18.
 Nincs alku a haderőreformról. Magyar Nemzet, 2003. október 14.
 Növekvő beszerzések 2004-ben. Honvédelem.
 Növeli afgán misszióját a NATO. Népszava, 2003. december 5.
 Osztályozzák a katonákat. Képes Újság, 2003. november 14.
 Össztűz a miniszterre. Magyar Nemzet, 2003. december 2.
 Pillérszerepben ötven társadalmi szervezet. Magyar Honvéd, 2003. december 12. 50. szám.
 Profán háromság. Magyar Nemzet, 2003. december 2.
 Protokollgépet vásárol a honvédség. Népszabadság, 2003. december 11.
 Pulyka és stratégia. Magyar Honvéd, 2003. december 12. 50. szám.
 Rakéta robbant a magyar tábor kerítésénél. Napló, 2003. október 11.
 Rangos fejlesztések a küszöbön. Milliárdos fejlesztések a küszöbön. Kelet Magyarország, 2003. november 11.
 Reflektorvénnyben a katonai hagyományörzés. Magyar Honvéd, 2003. november 14. 46. szám.
 Remények: Az igazgató még bízik a folytatásban. Kisalföld, 2003. november 12.
 Repülőtér-fejlesztés kérdőjelekkel. Somogyi Hírlap, 2003. december 18.
 Románia haderőreformja. Magyar Honvéd, 2003. október 24. 43. szám.
 Sorkatonák ezúttal utoljára vonultak be Tapolcára. Lezárult egy fejezet Tapolcán. Napló, 2003. november 12.
 Szavazás az alkotmány módosításától. Honvédelem.
 Szavazás az idén? Kisalföld, 2003. november 8.
 Százmilliárdok a semmire... Népszabadság, 2003. október 20.
 Szomorú évforduló. Napló, 2003. október 18.
 Tartalékosok a kezdő csapatban játszanak. Kelet Magyarország, 2003. október 8.
 Taszár: 320 új foglalkoztatott. Somogyi Hírlap, 2003. november 14.
 Telefonos toborzás kezdődött. Magyar Honvéd, 2003. november 7. 45. szám.
 Teret nyert az atlanti gondolat. Népszabadság, 2003. november 18.
 Toborzóprogram és megtartás. Honvédelem.
 Több pénz jut a honvédelemnek. Népszava, 2003. október 21.
 Újabb merényletek Irakban. Zalai Hírlap, 2003. október 10.
 Újabb védelmi beszerzéseket indítanak. Világgazdaság, 2003. október 21.
 Ukrajna a kék-sárga zászló alatt. Magyar Honvéd, 2003. október 24. 43. szám.
 Utcára kerülnek a katonai „James Bondok” Magyar Hírlap, 2003. december 5.
 Útlezárással a lokátor ellen. Dunántúli Napló, 2003. október 18.
 Válsághelyzeteket modelleztek. Tolnai Népszerűség, 2003. október 17.
 Válságterv a válságra. Nógrád Megyei Hírlap, 2003. október 11.
 Vásárhelyen értékelték a gyakorlatot. Délvilág, 2003. december 18.
 Védelem. 2003. Petőfi Népe, 2003. október 18.
 Védelem és csúcstechnika. 24 Óra, 2003. október 17.
 Védelmi eszközök seregszemléje. Magyar Honvéd, 2003. november 14. 46. szám.
 Védelmi miniszterek tanácskozása Brüsszelben. Magyar Honvéd, 2003. december 12. 50. szám.
 Vita az Irakban szolgáló magyar katonákról. Népszabadság, 2003. december 2.